

ANTONI SOBCZAK

PRODUKCJA BUDOWLANA W POLSCE LUDOWEJ

ZAKRES I MIARY PRODUKCJI BUDOWLANEJ

Celem niniejszego opracowania jest podsumowanie i ocena wyników; budownictwa w Polsce Ludowej. Na wstępie kilka uwag wyjaśniających podstawowe pojęcia i miary produkcji budowlanej¹.

Wartość produkcji budowlano-montażowej w gospodarce narodowej obejmuje wartość produkcji państwowych i spółdzielczych przedsiębiorstw budowlano-montażowych oraz wartość produkcji wykonanej systemem gospodarczym. W polskich badaniach statystycznych spośród produkcji budowlano-montażowej wyodrębnia się następujące rodzaje robót: roboty budowlane ogólne² (budownictwo ogólne), roboty budowlane specjalne³ (budownictwo przemysłowe, budownictwo inżynieryjne lądowe i wodne, budownictwo linii energetycznych i telekomunikacyjnych, roboty rolne i leśne) i roboty montażowe⁴.

¹ Patrz uwagi do działu budownictwa: Rocznik Statystyczny GUS, 1963, s. 170.

² Zalicza się tu roboty polegające na budowie, przebudowie, rozbudowie lub odbudowie oraz remoncie i rozbiórce budynków, zarówno mieszkalnych jak i niemieszkalnych (np. dla potrzeb przemysłu, ochrony zdrowia, oświaty i opieki społecznej, administracji itp.) wraz z wewnętrznymi instalacjami wodociągowo-kanalizacyjnymi, oświetleniowymi, centralnego ogrzewania, klimatyzacji itp. i pracami przygotowawczymi do budowy obiektu.

³ Polegają one na budowie, przebudowie, rozbudowie lub odbudowie oraz remoncie i rozbiórce budowli i urządzeń w zakresie: budownictwa przemysłowego (np. hale przemysłowe, szyby kopalniane, wieże ciśnień, piece przemysłowe, obudowa kotłów itp.), budownictwa inżynieryjnego lądowego i wodnego (np. wiadukty, mosty, tunele, lotniska., stadiony, drogi lądowe i wodne, sieci wodociągowe i kanalizacyjne, kanały, tamy, groble itp.) budownictwa linii energetycznych i telekomunikacyjnych (np. linie łączności, kable, urządzenia elektryfikacyjne i radiowe itp.), robót rolnych i leśnych, uznanych za inwestycyjne, tj. nie wynikających z normalnej eksploatacji gruntów (np. kultury specjalne, przygotowanie gleby, zalesienie pierwotnie nieużytków, urządzenia stawowe itp.).

⁴ Obejmują prace związane z montażem i ustawianiem maszyn w odpowiednie zespoły oraz prace związane z wypróbowaniem jakości wykonanego montażu.

Istniejące dane statystyczne nie zezwalają na bardziej szczegółowe omówienie każdego rodzaju budownictwa z osobna. Nieco więcej miejsca poświęcono budownictwu ogólnemu. Szczegółowo zaś omówiono budownictwo mieszkaniowe, które wchodzi w skład budownictwa ogólnego. W opracowaniu niniejszym skoncentrowano uwagę na rozmiarach i dynamice produkcji budowlano-montażowej. Tam, gdzie to było możliwe, przedstawiono sytuację w przekroju poszczególnych województw i miast wydzielonych, a także w porównaniu z innymi państwami.

Pełna ilustracja produkcji budowlanej w minionym dwudziestoleciu nie jest możliwa z uwagi na brak odpowiednich danych statystycznych. W zasadzie dopiero od 1956 r. Główny Urząd Statystyczny publikuje dość szczegółowe dane o rozmiarach budownictwa. Materiały statystyczne za lata 1950—1956 wykazują poważne luki, natomiast sprzed 1950 r. nie mamy jakichkolwiek wiarygodnych danych w zakresie budownictwa ogólnego i specjalnego. Opracowania dotyczące budownictwa mieszkaniowego za ten ostatni okres opierają się na danych szacunkowych, szczególnie Głównego Urzędu Statystycznego oraz Instytutu Budownictwa Mieszkaniowego i nie stanowią pełnowartościowego materiału statystycznego. Korzystając z takiego materiału należy z dużą ostrożnością podchodzić do wszelkich porównań. Szczególnie niewłaściwie mogą wypaść porównania między okresami bardziej odległymi od siebie. Mając na uwadze niepełną porównywalność danych statystycznych, starano się przede wszystkim uwypuklić i wskazać na ogólne tendencje rozwojowe, z pominięciem szczegółowego podsumowywania poszczególnych okresów.

Jednym z bardzo ważnych zagadnień budownictwa jest sprawa miary produkcji budowlanej. Produkcja budowlana tym różni się od każdej produkcji przemysłowej, że jest prawie zawsze jednostkowa i niepowtarzalna. Ta różnorodność, nietypowość i złożoność produkcji budowlanej powoduje wiele trudności przy badaniu jej rozmiarów. Ilościowo produkcję budowlano-montażową można określić kilkoma sposobami⁵. Najprostszą miarą gotowej produkcji budowlanej jest ilość obiektów. Aby liczba obiektów mogła określać rozmiary produkcji budowlanej należy znać jeszcze ich wielkość. Sumowanie jednakże odpowiedniej ilości obiektów jest możliwe wtedy i tylko wtedy, jeżeli mamy do czynienia z obiektami jednorodnymi. Ilościowe porównywanie ze sobą obiektów o różnym przeznaczeniu i charakterze nie miałoby sensu. Wspólną miarę

⁵ Zob. S. Kotyński, *Metody statystyczne w budownictwie*, Budownictwo i Architektura, Warszawa 1955, s. 109; J. Stępiński, Z. Czapla, E. Rychlewski, *Statystyka budownictwa*, Warszawa 1955, s. 56—100; S. Bęć, *Przedsiębiorstwa budowlane. Organizacja i koszty*, Warszawa 1962, s. 123; S. Kotyński, W. Brawata, *Normowanie pracy w budownictwie*, Warszawa 1961, s. 103.

w znaczeniu fizycznych rozmiarów, można stosować jedynie do obiektów takich samych lub o podobnym przeznaczeniu. Nawet w odniesieniu do jednego obiektu napotykamy trudności znalezienia jednej wspólnej miary. Bardzo często musimy się posłużyć kilkoma jednostkami miary jednocześnie. I tak, w budownictwie ogólnym dla określenia jego rozmiarów należy znać ilość budynków i kubaturę, W budownictwie mieszkaniowym miary te już nie wystarczają i należy wprowadzić dodatkowo ilość mieszkań, izb, a także powierzchnię użytkową. Nie wydaje się zresztą, aby równoczesne stosowanie tych czterech miar miało całkowicie rozwiązywać sprawę określenia wielkości obiektu.

Takie miary, jak ilość izb i powierzchnia użytkowa, nie usuwają wątpliwości, które wyłaniają się przy wszelkiego rodzaju porównaniach. Można wprowadzić zwiększyć produkcję mieszkań, ale kosztem ich standardu (np. obniżenie wysokości, poważne uszczuplenie wyposażenia wewnątrz itd.) i ściśle rzecz biorąc produkcja taka nie jest pod każdym względem jednorodna. W zasadzie problem ten uważać można za nie do rozwiązania.

Sprawa mierzenia uspołecznionego budownictwa mieszkaniowego mogłaby jednak ulec pewnej poprawie, gdyby jeszcze bardziej ograniczono się do produkcji budynków typowych. Oparcie produkcji na małej ilości budynków typowych, o z góry przewidzianych parametrach (rodzaj mieszkań, kubatura, powierzchnia użytkowa, wyposażenie itd.) pozwoliłoby na mierzenie fizycznych rozmiarów produkcji tylko takich obiektów. Rzecz jasna, że z uwagi na specyficzne warunki produkcji budowlanej (teren, warunki atmosferyczne, transport i in.) wartość i koszty takich obiektów kształtowałyby się różnie, niemniej mogłoby to ułatwić dość skomplikowany sposób jej mierzenia, sprawozdawczości i planowania.

Szczególnie jaskrawy brak porównywalnych ilościowych rozmiarów produkcji odnotować można w budownictwie specjalnym. Duży wachlarz rodzajów robót budowlanych jest przyczyną, która uniemożliwia znalezienie jakiejkolwiek wspólnej miary. W takiej sytuacji trzeba więc niejednokrotnie stosować umowne jednostki miary. I tak np. wielkość szpitali określić można według ilości łóżek, kin i teatrów według ilości miejsc, a obiekty przemysłowe według mocy produkcyjnej. Porównywalność obiektów mierzonych za pomocą tych miar jest też ograniczona, gdyż nie można sprowadzić ich do wspólnego mianownika. Nakłady zaś poniesione przy ich produkcji często nie są proporcjonalne do efektów ilościowych.

Do mierzenia i syntetycznego przedstawienia wyników produkcji budowlanej używa się także miar wartości. Rozważymy pokrótce ich zalety i wady. Przede wszystkim zastosowanie wartościowych miar pro-

dukcji budowlano-montażowej stwarza możliwość porównywania ze sobą wszelkich rodzajów budownictwa, bez względu na różne jednostki miary stosowane do mierzenia ich fizycznej wielkości. Wykazywanie produkcji budowlano-montażowej za pomocą miar wartości daje pogląd na dynamikę, tendencje rozwojowe i strukturę nakładów na poszczególne rodzaje budownictwa. Sposób ten umożliwia ponadto wycenę obiektów i to nie tylko zrealizowanych, lecz także jeszcze nie wykonanych. W pierwszym przypadku wyceny dokonuje się na podstawie faktycznie poniesionych nakładów, w drugim zaś — na podstawie cen kosztorysowych. Jest to sposób niewątpliwie wygodny i wydawać by się mogło, że wystarczający. Tak jednak nie jest.

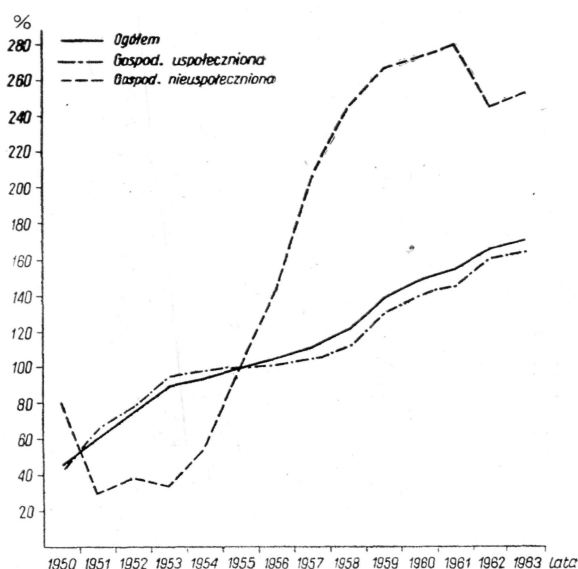
Miarą gotowej produkcji budowlano-montażowej jest w statystyce całkowita wartość kosztorysowa obiektów oddanych do użytku. Wartość tę wyrazić można w cenach stałych, porównywalnych lub bieżących. Jeżeli wartość podaje się w bieżących cenach kosztorysowych każdego roku, to w przypadku realizacji obiektu przez kilka lat, jego poszczególne części wycenione być mogą według różnych, obowiązujących w tym czasie cen. Wystarczy więc, że ceny ulegną znaczniejszym wahaniom, a rozmiary produkcji budowlanej w tym okresie okażą się znów nieporównywalne. Wyłączne posługiwanie się wskaźnikami wartościowymi może wprowadzić wiele nieporozumień. Należy pamiętać o tym, że nic one nie mówią o fizycznych rozmiarach budownictwa. Łatwo bowiem mogłoby okazać się, że wskutek np. poprawienia organizacji pracy, postępu technicznego, zastąpienia droższych materiałów tańszymi, zastosowania wniosków racjonalizatorskich itp. ogólne rozmiary produkcji budowlanej mierzonej wartościowo uległy zmniejszeniu. Przykład ten wskazuje na to, że wartościowe miary mogą zatrzeć faktyczne rozmiary budownictwa.

Po tych kilku uwagach stwierdzamy, że różnorodność produkcji budowlano-montażowej ogranicza zastosowanie dość dokładnych miar ilościowych, natomiast mierniki wartościowe dalekie są od doskonałości. Jedynym wyjściem w tej sytuacji może być równoczesne posługiwanie się jednymi i drugimi.

PRODUKCJA BUDOWLANO-MONTAŻOWA

Po zakończeniu wojny przed budownictwem stanęło zadanie odbudowy kraju ze zniszczeń wojennych. Straty były ogromne, toteż, by sprostać zadaniu, budownictwo rozwinęło się w potężny dział gospodarki narodowej. Pomimo trudności, w szybkim czasie zdołało ono usunąć największe zniszczenia i stworzyć pozostałym działom gospodarki narodowej warunki rozwoju. Proces zasadniczej odbudowy kraju ze zniszczeń

wojennych trwał mniej więcej do 1949 r. Następny etap dość forsownej rozbudowy gospodarki przypada na lata planu sześcioletniego i kolejnej pięciolatki. Produkcję budowlano-montażową w tym okresie przedstawia tabela 1. Ogólne nakłady poniesione na budownictwo w latach 1950—1963 wynoszą w cenach 1961 r. około 810 mld zł, przy czym w roku 1963 są one 3,8 razy większe niż w roku 1950, 1,7 razy większe niż w roku 1955 i blisko 1,2 raza większe niż w roku 1960 (ryc. 1). Największą dynamiką wzrostu charakteryzują się lata 1951—1953, w których to przeciętny roczny przyrost nakładów wynosi około 26%. W latach następnych roczny przyrost produkcji budowlano-montażowej maleje, bardziej się stabilizuje i wynosi około 6,6%.

Ryc. 1. Dynamika produkcji budowlano-montażowej (1955 = 100)

W całym okresie dominującą rolę w procesie produkcji budowlano-montażowej odgrywa gospodarka uspołeczniiona. Jej przeciętny udział w ogólnych nakładach wynosi nieco ponad 90%. Wyjątek stanowią lata 1951—1954, kiedy udział ten jest większy i wynosi średnio 96,5%. Głównych ciężar robót budowlano-montażowych spoczywał na przedsiębiorstwach państwowych. Udział przedsiębiorstw spółdzielczych był niewielki i wahał się w granicach 3,4 do 5,7%. Około 12% robót budowlano-montażowych wykonano systemem gospodarczym. Jest to godne uwagi, gdyż odciążono w ten sposób pracę przedsiębiorstw wyspecjalizowanych, które

Produkcja budowlano-montażowa według wykonawców

Wykonawcy	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
W cenach 1961 r. (w mln zł)														
Ogółem	22 945	31 272	38 529	45 943	47 811	51 111	53 909	57 250	62 851	71 299	76 122	79 254	85 411	87 301
Gospodarka uspołeczniona	19 966	30 167	37 122	44 720	45 759	47 396	48 513	49 065	53 303	61 364	65 975	68 856	76 322	77 941
Przedsiębiorstwa budowlano-montażowe	16 604	26 583	33 528	40 163	40 865	41 902	41 739	41 431	44 807	53 378	56 256	59 813	65 248	67 226
w tym:														
państwowe	15 482	25 277	31 959	38 286	38 595	39 048	39 004	39 214	41 646	49 211	53 201	56 327	62 142	64 101
spółdzielcze	1 122	1 306	1 596	1 877	2 270	2 854	2 735	2 217	3 161	4 089	2 772	2 740	2 908	3 042
System gospodarczy ¹	3 362	3 584	3 504	4 557	4 894	5 494	6 774	8 234	8 496	7 986	9 719	9 543	11 074	10 715
Gospodarka nie uspołeczniona ²	2 979	1 105	1 407	1 223	2 052	3 715	5 396	7 585	9 048	9 935	10 147	10 398	9 089	9 360
Wskaźniki struktury														
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gospodarka uspołeczniona	87,0	96,5	96,3	97,3	95,7	92,7	90,0	80,8	85,5	86,1	86,7	86,7	89,4	89,3
Przedsiębiorstwa budowlano-montażowe	72,4	85,0	87,0	87,4	85,5	82,0	77,4	72,4	71,9	76,9	73,9	74,8	76,2	77,0
w tym:														
państwowe	67,5	80,8	82,9	83,3	80,7	76,4	72,3	68,5	66,8	69,0	69,9	71,1	72,6	73,4
spółdzielcze	4,9	4,2	4,1	4,1	4,8	5,6	5,1	3,9	5,1	5,7	3,6	3,5	3,4	3,5
System gospodarczy ¹	14,6	11,5	9,3	9,9	10,2	10,7	12,6	14,4	13,6	11,2	12,8	12,1	12,9	12,3
Gospodarka nie uspołeczniona ²	13,0	3,5	8,7	2,7	4,3	7,3	10,0	13,2	14,5	13,9	13,3	13,1	10,9	10,7
Wskaźniki tempa; rok poprzedni = 100														
Ogółem	100	136	123	119	104	107	105	106	109	114	107	104	108	102
Gospodarka uspołeczniona	100	151	123	120	102	104	102	102	107	115	108	104	111	102
Przedsiębiorstwa budowlano-montażowe	100	160	126	120	102	103	100	99	108	119	105	105	110	103
w tym:														
państwowe	100	163	126	120	101	101	100	101	106	118	108	106	110	103
spółdzielcze	100	116	120	121	121	126	96	81	143	129	68	99	106	105
System gospodarczy ¹	100	107	100	127	107	112	123	122	103	94	122	98	116	97
Gospodarka nie uspołeczniona ²	100	37	127	87	168	181	145	140	119	110	102	102	90	103

Wskaźniki dynamiki: 1955 = 100

Ogółem	45	61	75	90	94	100	105	112	122	139	149	155	167	171
Gospodarka uspołeczniona	42	64	78	94	97	100	102	105	112	129	139	145	161	164
Przedsiębiorstwa budowlano-montażowe	40	63	80	96	98	100	100	99	107	127	134	142	156	160
w tym:														
państwowe	40	65	82	98	99	100	100	100	107	126	136	144	159	164
spółdzielcze	39	46	55	66	80	100	96	78	111	143	97	96	102	107
System gospodarczy ¹	61	65	65	83	89	100	123	150	155	145	177	174	202	195
Gospodarka nie uspołeczniona ²	80	50	38	33	55	100	145	204	244	267	273	280	245	253

W cenach bieżących (w mln zł)

Gospodarka uspołeczniona	11 873	16 962	19 861	26 414	27 051	28 028	36 848	44 386	48 143	55 416	62 753	68 856	74 938	76 293
--------------------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------

¹ Roboty wykonywane przez własne komórki organizacyjne inwestora (np. brygady robocze, samodzielne oddziały wykonawstwa inwestycyjnego), warsztaty szkolne oraz inne jednostki uspołecznione nie będące przedsiębiorstwami budowlano-montażowymi.

² Dane szacunkowe.
Źródło: Opracowano według: Statystyka budownictwa 1961, Statystyka Polski, z. 83, s. 2 i 3; Mały Rocznik Statystyczny GUS, 1964; tabela 87; Biuletyn Statystyczny GUS, 1964, z. 6, tabela 9.

Tabela 2

Produkcja podstawowa uspołeczniionych przedsiębiorstw budowlano-montażowych w cenach bieżących według rodzajów budownictwa

Wyszczególnienie	1957		1958		1959		1960		1961		1962		1963	
	w mln. złotych	wsk. struk-tury	w mln. złotych	wsk. struk-tury	w mln. złotych	wsk. struk-tury	w mln. złotych	wsk. struk-tury	w mln. złotych	wsk. struk-tury	w mln. złotych	wsk. struk-tury	w mln. złotych	wsk. struk-tury
Ogółem	37 033	100,0	40 476	100,0	48 219	100,0	59 421	100,0	59 813	100,0	63 919	100,0	65 820	100,0
Budownictwo ogólne	17 265	46,6	18 357	45,3	22 258	46,2	23 862	44,7	25 267	42,6	26 415	41,3	26 214	39,8
w tym budownictwo mieszkaniowe	9 429	25,5	10 108	25,0	11 281	23,4	12 321	23,1	13 049	22,0	13 438	21,0	12 963	19,7
Budownictwo przemysłowe	8 386	22,6	10 626	26,3	12 232	25,4	14 816	27,7	16 845	28,4	18 125	28,4	19 037	28,9
Budownictwo inżynieryjne lądowe i wodne	5 545	15,0	6 061	15,0	6 855	14,2	7 829	14,6	9 253	15,6	10 402	16,3	10 740	16,3
Budownictwo linii energetycznych i telekomunikacyjnych	2 587	7,0	1 788	4,4	2 578	5,3	2 488	4,7	2 728	4,6	3 165	4,9	3 409	5,2
Roboty rolne i leśne	808	2,2	960	2,4	1 245	2,6	1 565	2,9	1 898	3,2	2 048	3,2	2 369	3,6
w tym roboty melioracyjne	808	2,2	960	2,4	1 245	2,6	1 504	2,8	1 839	3,1	1 987	3,1	2 308	3,5
Roboty montażowe	2 442	6,6	2 684	6,6	3 051	6,3	2 861	5,4	3 322	5,6	3 764	5,9	4 051	6,2

Uwagi: Tabela dotyczy produkcji budowlano-montażowej. Budownictwo górnicze podano razem z budownictwem przemysłowym.

Źródło: Opracowano według: Statystyka Polski GUS, z. 83, tab. 3; Biuletyn Statystyczny 1963, nr 9, tab. 10 i 11. Biuletyn Statystyczny GUS, 1964, nr 6, tab. 10 i 11.

i bez tego nie mogły niejednokrotnie w terminie wywiązać się z powierzonych zadań⁶.

W podziale budownictwa według rodzajów pierwsze miejsce w ogólnych nakładach na produkcję budowlano-montażową zajmuje budownictwo ogólne, z czego około połowy przypada na budownictwo mieszkaniowe. Na podstawie danych tabeli 2 daje się jednak zauważyć stale zmniejszający się udział tego budownictwa w ogólnych rozmiarach produkcji budowlanej, na korzyść innych rodzajów budownictwa. Gdy w 1957 r. wskaźnik struktury budownictwa ogólnego wynosił 46,6% (w tym budownictwa mieszkaniowego 25%) to w 1963 r. wynosił już tylko 39,8% (w tym budownictwa mieszkaniowego 19,7%). Pozostałe rodzaje budownictwa wykazują na ogół tendencję rosnącą. Najbardziej równomiernie wzrasta produkcja budownictwa przemysłowego (łącznie z górnictwem) oraz robót rolnych i leśnych.

Rozpatrując rozwój budownictwa w przekroju przestrzennym zauważymy, że uprzywilejowane są województwa południowe (tabela 3). Na województwa: katowickie, krakowskie⁷ i wrocławskie przypada około 41% ogólnej produkcji budowlano-montażowej. W samym tylko województwie katowickim koncentruje się ponad 21% produkcji budowlanej. Najbardziej upośledzone pod tym względem są województwa północne i zachodnie, a mianowicie: woj. koszalińskie, olsztyńskie, białostockie i zielonogórskie. O ile w woj. koszalińskim wskaźnik struktury utrzymuje się jeszcze na równym poziomie, o tyle w woj. olsztyńskim, białostockim, zielonogórskim, a nawet gdańskim wykazuje tendencję spadkową. Należy w tym miejscu się zastrzec, że trudno ustalić, jaką była sytuacja w okresie wcześniejszym, tj. w okresie, dla którego brak danych

⁶ W 1961 r. było w Polsce 1462 przedsiębiorstwa budowlano-montażowe — w tym 1064 państwowych i 398 spółdzielczych. Z liczby tej najwięcej przedsiębiorstw, bo aż 1070 przypada na budownictwo ogólne, w tym budownictwo mieszkaniowe 313. Przedsiębiorstw budownictwa przemysłowego (łącznie z górnictwem) było 119, budownictwa inżynierskiego lądowego i wodnego — 109, budownictwa linii energetycznych i telekomunikacyjnych — 31, robót rolnych i leśnych — 23, robót montażowych — 41 i przedsiębiorstw robót innych (typu mieszanego, robót pomocniczych i usługowych) — 69. Od roku 1959 notuje się pewien spadek ilości przedsiębiorstw budowlano-montażowych (rok 1959 — 1529, 1960 rok — 1490 i 1961 rok — 1462). Jako kryterium podziału przedsiębiorstw według poszczególnych rodzajów budownictwa przyjęto przeważającą w ogólnej produkcji budowlano-montażowej wartość jednego z tych rodzajów robót. W przypadku gdy jeden z tych rodzajów robót nie stanowił ponad 50% ogólnej wartości produkcji (budowlano-montażowej), to przedsiębiorstwa takie zaliczono do przedsiębiorstw typu mieszanego. Do przedsiębiorstw robót pomocniczych i usługowych zaliczono przedsiębiorstwa, które nie wykonały w ogóle robót budowlano-montażowych. Źródło: Statystyka Polski GUS, z. 83, tab. 13.

⁷ Łącznie z Krakowem i Wrocławiem.

statystycznych; nie wydaje się jednak, by mogły istnieć jakieś bardziej istotne różnice.

Tabela 3

Struktura produkcji budowlano-montażowej uspołecznionych przedsiębiorstw
budowlano-montażowych według województw

Województwa	1960	1961	1962	1963	1964 ^a
Polska	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
m. st. Warszawa	8,7	8,1	7,3	6,5	6,4
m. Kraków	4,3	4,7	5,4	5,1	5,5
m. Łódź	3,5	3,3	3,1	3,4	3,0
m. Poznań	1,9	1,9	1,8	1,9	1,9
m. Wrocław	2,1	1,9	1,8	1,6	1,7
Białostockie	2,3	2,2	2,2	1,9	1,6
Bydgoskie	4,5	4,3	4,3	4,3	4,1
Gdańskie	4,5	4,3	4,2	4,2	4,1
Katowickie	21,0	21,6	21,5	22,7	25,7
Kieleckie	3,4	3,8	4,0	3,9	3,4
Koszalińskie	1,8	1,8	1,8	1,8	1,9
Krakowskie	6,4	6,2	5,9	5,8	6,0
Lubelskie	3,7	3,5	3,4	3,5	2,8
Łódzkie	3,3	3,6	3,5	3,4	2,6
Olsztyńskie	2,0	2,1	2,0	1,7	1,6
Opolskie	3,2	2,8	3,1	3,1	3,2
Poznańskie	4,1	4,4	4,9	4,9	4,8
Rzeszowskie	3,9	3,6	3,6	4,4	3,5
Szczecińskie	3,0	2,7	2,7	2,7	2,9
Warszawskie	4,8	5,5	5,1	5,2	4,9
Wrocławskie	5,3	5,7	6,3	6,3	6,5
Zielonogórskie	2,2	2,0	2,1	1,7	1,9

Uwagi: Produkcja budowlano-montażowa wyrażona w cenach bieżących. Podziału według województw dokonano na podstawie miejsca wykonywania robót. ^a Pierwszy kwartał.

Źródło: Opracowano według Biuletynu Statystycznego 1963, z. 1 i 9, tab. 11; 1964, z. 6, tab. 11 oraz Bocznika Statystycznego GUS 1963, s. 172.

BUDOWNICTWO OGÓLNE

Według danych zamieszczonych w tabeli 4 w latach 1950—1962 oddano do użytku ponad milion budynków, o łącznej kubaturze około 748 mln m³. Biorąc za podstawę liczbę budynków, około 21% przypada na gospodarkę uspołecznioną, a około 79% na gospodarkę nie uspołecznioną. Inna będzie sytuacja, gdy rozpatrzymy tę wielkość od strony kubatury. Okazuje się bowiem, że na gospodarkę uspołecznioną przypada około 67%, a na nie uspołecznioną około 33% budynków oddanych do użytku. Budownictwo nie uspołecznione rozwijało się przede wszystkim na wsi i pod względem liczby budynków było ponad sześciokrotnie, a pod względem kubatury ponad czterokrotnie większe niż w mieście. Analizując wskaźniki struktury możemy zauważyć, że w badanym okresie nie kształtowały się one jednakowo. W latach 1950—1955 zarówno ilość, jak i ku-

batura budynków wskazują na duże zaangażowanie w produkcji gospodarki społecznionej.

W latach następnych ilość ta spada na korzyść gospodarki nie społecznionej. Dość wspomnieć, że w roku 1962 w stosunku do roku 1955 kubatura budynków oddanych do użytku w gospodarce społecznionej wzrosła o 7,5%, a w gospodarce nie społecznionej o 150,5%. Od roku 1960 dotychczasowe wskaźniki tempa wzrostu załamują się, a ilość budynków oddanych do użytku w 1962 r. (w obu miarach) nie osiąga rozmiarów z roku 1961.

Ponad połowę budynków oddanych do użytku w latach 1950—1962 stanowią budynki niemieszkalne⁸. Przewaga budynków mieszkalnych uwidacznia się jedynie w gospodarce nie społecznionej i to tylko w miastach (około 80% wszystkich budynków). Na wsi przeważają budynki niemieszkalne.

Ilość i kubaturę budynków oddanych do użytku w gospodarce społecznionej według przeznaczenia ilustruje tabela 5. W latach 1955—1962 najwięcej budynków (i o największej kubaturze) przeznaczono dla potrzeb gospodarki komunalnej, przemysłu oraz rolnictwa. Charakterystyczne jest to, że kubatura budynków oddanych dla potrzeb gospodarki komunalnej i mieszkaniowej jest proporcjonalna do ich liczby. Świadczy to o pewnej typowości budownictwa. Inaczej w przemyśle i rolnictwie. W pierwszym przypadku kubatura jest większa od ilości — w drugim zaś odwrotnie.

Spójrzmy obecnie, jak wygląda podział budynków na poszczególne działy gospodarki narodowej według województw (tabela 6). Podobnie jak dla produkcji budowlano-montażowej, największą kubaturę budynków w 1961 r. oddano do użytku w województwie katowickim i w Warszawie. Jednakowy poziom pod tym względem reprezentują województwa: bydgoskie, poznańskie i gdańskie. Na podkreślenie zasługuje czołowa lokata województw zachodnich i północnych pod względem ilości i kubatury budynków oddanych dla potrzeb rolnictwa. Przede wszystkim należy wymienić tu województwo koszalińskie.

Dla pełniejszego przedstawienia wyników budownictwa ogólnego w Polsce Ludowej celowe byłoby poczynienie pewnych porównań z okresem międzywojennym. Niestety, dla okresu tego nie dysponujemy szerszymi, odpowiednio porównywalnymi danymi. Ograniczymy się jedynie do porównań w zakresie budynków mieszkalnych oddanych do użytku w miastach⁹. Zdajemy sobie sprawę, że ujmujemy w ten sposób tylko

⁸ Rocznik Statystyczny GUS, 1963, s. 183.

⁹ Porównań tych dokonano na podstawie danych Małego Rocznika Statystycznego GUS, 1939, s. 62 i 63, oraz Statystyki Polski GUS, z. 90, s. 2. W latach 1935—

Budynki oddane do użytku

Wyszczególnienie (b — budynki, k — kubatura w tys. m ³)		1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
W liczbach bezwzględnych														
Ogółem	b	54 920	46 777	44 779	47 809	44 246	67 839	79 153	109 501	121 605	123 772	118 599	116 546	100 619
	k	43 307	41 490	42 362	44 962	46 537	55 301	50 816	57 795	62 399	70 366	76 160	79 587	76 916
Gospodarka uspołeczniona	b	17 715	17 116	16 258	24 106	20 614	21 258	16 202	21 113	18 552	15 015	13 714	12 706	13 259
	k	32 955	33 189	34 322	38 618	40 348	43 185	33 841	34 139	32 814	38 315	43 978	45 021	40 563
Gospodarka nieuspołeczniona	b	37 205	29 661	28 521	23 703	23 632	46 581	62 951	88 388	103 053	108 757	104 885	103 840	87 360
	k	10 352	8 301	8 040	6 344	6 189	12 116	16 975	23 656	29 585	32 051	32 182	34 566	30 353
w tym: miasta	b	2 497	1 907	1 681	2 061	2 142	5 095	7 753	8 868	13 261	16 963	18 477	19 488	16 670
	k	1 385	924	1 018	753	634	1 824	3 044	2 829	4 678	6 605	7 511	8 322	7 160
wieś	b	34 708	27 754	26 840	21 642	21 490	41 486	55 198	79 530	89 792	91 794	86 408	84 352	70 690
	k	8 967	7 377	7 022	5 591	5 555	10 292	13 931	20 827	24 907	25 446	24 671	26 244	23 193
Wskaźniki struktury														
Ogółem	b	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	k	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gospodarka uspołeczniona	b	32,3	36,6	36,3	50,4	46,6	31,3	20,5	19,3	15,2	12,1	11,6	10,9	13,2
	k	76,1	80,0	81,0	85,9	86,7	78,1	66,6	59,1	52,6	54,5	57,7	56,6	60,5
Gospodarka nie uspołeczniona	b	67,7	63,4	63,7	49,6	53,4	68,7	79,5	80,7	84,8	87,9	88,4	89,1	86,8
	k	23,9	20,0	19,0	14,1	13,3	21,9	33,4	40,0	47,4	45,5	42,3	43,4	39,5
w tym: miasta	b	4,5	4,1	3,8	4,3	4,8	7,5	9,8	8,1	10,9	13,7	15,6	16,7	16,6
	k	3,2	2,2	2,4	1,7	1,4	3,3	6,0	4,9	7,5	9,3	9,9	10,4	9,3
	b	63,2	59,3	59,9	45,3	48,6	61,2	69,7	72,6	73,9	74,2	72,8	72,4	70,2
wieś	k	20,7	17,8	16,6	12,4	11,9	18,6	27,4	36,0	39,9	36,2	32,4	33,0	30,2
Wskaźniki dynamiki: rok 1955 = 100														
Ogółem	b	81,0	69,0	66,0	70,4	65,2	100,0	116,7	161,4	179,2	182,4	174,8	171,7	148,3
	k	78,3	75,0	76,5	81,3	84,2	100,0	91,7	104,5	112,8	127,2	137,7	143,9	139,0
Gospodarka uspołeczniona	b	83,3	80,5	76,4	113,3	96,9	100,0	76,2	99,3	87,2	70,6	64,5	59,7	62,3
	k	76,3	76,9	79,5	89,4	93,4	100,0	78,4	79,1	76,0	88,7	101,8	104,3	107,8
Gospodarka nie uspołeczniona	b	79,9	63,6	61,2	50,8	50,7	100,0	135,1	189,7	221,2	233,5	225,2	222,9	187,5
	k	85,4	68,5	66,4	52,4	51,1	100,0	140,1	195,2	244,2	204,5	205,6	205,3	250,5
w tym: miasta	b	40,0	37,4	33,0	40,5	42,0	100,0	152,2	173,9	260,2	332,9	362,6	382,5	327,2
	k	75,9	50,7	55,8	41,3	34,8	100,0	166,9	155,1	256,5	302,1	411,8	456,3	392,5
wieś	b	83,7	66,9	64,7	52,2	51,8	100,0	133,1	197,1	216,4	221,3	208,3	203,3	170,4
	k	87,1	71,7	68,2	54,3	54,0	100,0	135,3	202,3	242,0	247,2	239,7	255,0	225,3

Uwagi: Tabela dotyczy budynków nowych i rozbudowanych. Dla gospodarki nieuspołecznionej za lata 1950 — 1954, dane szacunkowe.
 Źródło: Opracowano według: Statystyka Budownictwa 1961, Statystyka Polski, z. 83, s. 54 oraz Rocznik Statystyczny 1963, 8. 183.

część budownictwa przedwojennego, ale uważamy, że porównanie takie może być pewnym wskaźnikiem osiągnięć budownictwa w Polsce Ludowej.

W latach 1935—1937 oddano do użytku 34 232 budynki mieszkalne o łącznej kubaturze 26 845 tys. m³. Przeciętnie rocznie daje to 11 411 budynków i 8 948 tys. m³. Średnia zaś roczna dla lat 1956—1961 wynosi 14 668 budynków oraz 20 518 tys. m³. Pod względem kubatury jest to 2,3 razy więcej niż przed wojną. Przyjmując, że lata 1935—1937 to okres o dość dużej koniunkturze, porównanie to wypada szczególnie korzystnie.

BUDOWNICTWO MIESZKANIOWE

Dla budownictwa mieszkaniowego, podobnie jak dla budownictwa ogólnego, do roku 1950 nie dysponujemy obszerniejszym materiałem statystycznym. Sytuacja jest jednak o tyle bardziej korzystna, że problemowi temu poświęcono dość dużo miejsca w literaturze ekonomicznej. Na podstawie tych opracowań możemy wyrobić sobie pewien pogląd na ogólne rozmiary budownictwa mieszkaniowego w tym okresie. Według szacunkowych danych GUS¹⁰ w latach 1945—1949 oddano do użytku ogółem 1698,0 tys. izb mieszkalnych, z czego na miasta przypadało około 810 tys.¹¹ W dziedzinie mieszkaniowej przystąpiono przede wszystkim do odbudowy budynków zniszczonych działaniami wojennymi. W latach 1946—1949 naprawiono w miastach około 300 tys. izb mieszkalnych¹². Na wsi, w ramach tak zwanej „państwowej akcji odbudowy wsi” prowadzonej w latach 1945—1949, odbudowano około 228 tys. zagród wiejskich¹³. W celu realizacji na szeroką skalę budownictwa mieszkaniowego powołany został w 1948 r. Zakład Osiedli Robotniczych¹⁴. Jego udziałem stało się wybudowanie wielu osiedli, dzielnic, a nawet całych miast. Prócz budowy nowych osiedli mieszkaniowych, Zakład Osiedli Robotniczych zajmował się także odbudową miast ze zniszczeń wojennych, realizując tak zwane budownictwo plombowe.

—1937 nie uwzględniono z woj. śląskiego, miast poniżej 20 000 mieszkańców, dla których brak danych.

¹⁰ Rocznik Statystyczny GUS, 1963, tab. 219, s. 189.

¹¹ Zob. J. Dangel, *Zasoby mieszkaniowe i ludność w Polsce w latach 1945—1958*, Warszawa 1960, tab. 4, s. 19.

¹² Ibidem, s. 19.

¹³ Ibidem, s. 20.

¹⁴ W latach 1948—1962 udział budownictwa mieszkaniowego wybudowanego przez Zakład Osiedli Robotniczych w ogólnej liczbie wybudowanych mieszkań wynosił około 33,8% (*Rozmiary budownictwa mieszkaniowego ZOR w minionym piętnastoleciu*, Miasto 1963, z. 12, s. 8).

Tabela 5

Budynki oddane do użytku w gospodarce społecznej według przeznaczenia

Wyszczególnienie (b — budynki, k — kubatura w tys. m ³)		1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1955—1962	
										ilość	%
Ogółem	b	21 258	16 202	21 113	18 552	15 015	13 714	12 706	13 259	131 819	100,0
	k	43 185	33 841	34 139	32 814	38 315	43 978	45 021	46 563	317 856	100,0
Budynki ¹ dla:											
przemysłu	b	1 007	922	1 105	1 295	1 687	1 677	1 777	1 960	11 430	8,7
	k	7 353	4 453	5 621	4 555	7 572	9 109	9 522	9 997	58 182	18,3
budownictwa	b	108	54	135	130	145	181	149	156	1 058	0,8
	k	306	342	364	316	394	392	393	491	2 998	0,9
rolnictwa	b	12 311	8 568	8 313	5 853	3 810	2 852	2 171	2 086	45 964	34,9
	k	13 709	9 967	4 680	4 296	4 303	4 137	3 566	3 474	48 132	15,1
leśnictwa	b	137	107	62	176	63	94	99	79	817	0,6
	k	66	68	32	70	23	53	69	37	418	0,1
transportu i łączności	b	381	379	214	190	272	384	254	248	2 322	1,8
	k	836	747	633	559	794	987	885	768	6 209	2,0
obrotu towarowego	b	488	510	636	1 054	1 144	1 206	990	1 883	7 911	6,0
	k	2 108	1 062	1 145	1 491	1 625	2 061	1 986	2 999	14 477	4,6
gospodarki komunalnej i mieszkaniowej	b	6 350	5 113	10 105	9 160	7 022	6 103	6 248	5 709	55 810	42,2
	k	16 223	14 315	18 784	17 998	19 473	21 029	22 633	22 233	152 688	48,0
w tym gospodarki mieszkaniowej	b	6 190	5 013	9 973	9 048	6 895	5 774	6 017	5 385	54 295	41,1
	k	15 545	14 075	18 639	17 742	19 205	20 604	22 162	21 657	149 629	47,0
w tym w rolnictwie	b	2 869	1 851	5 982	5 039	2 243	1 245	1 488	1 064	21 781	16,6
	k	1 824	1 410	2 990	2 588	1 506	1 000	1 087	662	13 067	4,1
poza rolnictwem	b	2 788	2 834	3 726	3 894	4 552	4 411	4 452	4 227	30 884	23,5
	k	12 351	11 699	14 711	14 663	17 201	19 026	20 681	20 398	130 730	41,1
oświaty, nauki i kultury	b	337	424	410	552	726	966	763	818	4 996	3,8
	k	2 003	2 342	2 363	2 765	3 518	5 039	4 563	5 039	27 632	8,7
w tym szkoły ogólnokształcące i zawodowe	b	168	282	251	381	561	750	591	607	3 591	2,7
	k	1 242	1 835	1 593	2 047	2 693	4 046	3 704	4 255	21 415	6,7
szkoły wyższe	b	13	8	14	8	11	12	11	6	83	0,1
	k	163	92	244	111	221	195	58	60	1 144	0,4
przedszkola	b	45	56	49	28	32	46	35	33	324	0,3
	k	169	153	150	86	96	136	157	117	1 064	0,3
ochrony zdrowia, opieki społecznej i kultury fizycznej	b	117	108	110	119	105	187	174	264	1 164	0,9
	k	446	484	391	697	450	794	1026	1 289	5 577	1,8
w tym żłobki	b	15	34	17	17	12	5	9	3	112	0,1
	k	119	145	68	64	54	23	39	14	526	0,2
kliniki, szpitale i sanatoria	b	26	35	19	19	21	32	30	31	213	0,2
	k	136	254	180	330	180	341	471	553	2 445	0,8
inne	b	22	17	23	23	41	84	81	56	347	0,3
	k	135	61	126	67	163	377	378	236	1 543	0,5

¹ Budynki nowe i rozbudowane.

Źródło: Opracowano według: Statystyka Polski, z. 83, s. 55—56; Rocznik Statystyczny GUS, 1963, s. 183 i 184.

Tabela 6

Budynki oddane do użytku w gospodarce uspołecznionej według działów gospodarki narodowej i województw w 1961 r.

Wyszczególnienie (b — budynki ¹ , k — kubatura w tys. m ³)		Ogółem		W tym budynki dla							
		w liczbach bezwzględ- nych.	wskaźniki struktury	przemysłu	budow- nictwa	rolnictwa	transportu i łączności	obrotu towaro- wego	gospodarki mieszka- niowej	oświaty nauki i kultury	ochrony zdrowia, opieki społecznej i kultury fizycznej
Polska	b	12 706	100,0	1 777	149	2 171	254	990	6 017	763	174
	k	45 021	100,0	9 522	393	3 566	885	1 986	22 162	4 563	1 026
m. st. Warszawa	b	677	5,3	87	16	2	15	11	429	37	12
	k	5 546	12,4	1 639	42	2	99	118	2 783	434	138
woj. warszawskie	b	895	7,0	132	—	75	20	131	453	63	14
	k	2 212	4,9	617	—	84	55	197	906	293	45
woj. bydgoskie	b	843	6,6	76	4	254	13	56	358	49	7
	k	2 308	5,1	558	3	286	60	84	937	268	31
m. Poznań	b	167	1,3	25	8	2	9	8	91	10	3
	k	1 191	2,7	269	25	5	35	69	699	51	20
woj. poznańskie	b	913	7,2	118	15	282	10	95	336	31	3
	k	2 282	5,1	551	51	432	22	236	798	163	6
m. Łódź	b	286	2,3	24	21	—	2	8	182	31	9
	k	1 688	3,8	106	47	—	29	9	1 129	292	59
woj. łódzkie	b	466	3,7	83	—	67	20	72	193	26	1
	k	1 493	3,3	296	—	124	60	114	706	171	11
woj. kieleckie	b	577	4,6	63	8	39	7	47	327	61	16
	k	1 737	3,9	257	21	58	13	83	845	357	80
woj. lubelskie	b	645	5,1	77	10	79	14	71	308	62	8
	k	1 651	3,7	220	33	82	38	152	814	257	47
woj. białostockie	b	487	3,8	43	3	107	10	35	185	46	7
	k	1 301	2,9	168	8	151	40	51	589	173	64
woj. olsztyńskie	b	484	3,8	54	—	103	19	56	221	24	4
	k	1 235	2,8	131	—	339	32	67	567	86	1
woj. gdańskie	b	722	5,7	88	3	171	7	46	309	31	26
	k	2 286	5,1	314	2	254	8	102	1 271	217	95
woj. koszalińskie	b	430	3,4	30	2	207	4	35	134	10	6
	k	1 072	2,4	115	6	441	24	39	373	53	23
woj. szczecińskie	b	452	3,6	25	13	150	9	16	192	25	12
	k	1 465	3,3	111	21	309	39	65	714	154	38
woj. zielonogórskie	b	502	4,0	42	6	197	2	23	199	19	8
	k	1 148	2,6	137	24	235	3	45	547	126	13
m. Wrocław	b	181	1,4	49	12	2	9	7	91	7	2
	k	1 175	2,6	290	43	43	40	17	663	71	22
woj. wrocławskie	b	765	6,0	124	5	151	20	41	378	17	1
	k	2 237	5,0	508	5	367	38	59	1 084	145	2
woj. opolskie	b	561	4,4	70	8	170	12	46	247	1	2
	k	1 456	3,2	339	15	278	12	95	671	18	20
woj. katowickie	b	1 281	10,1	237	5	29	24	66	781	76	13
	k	5 743	12,8	1 018	40	25	102	126	3 605	544	175
m. Kraków	b	256	2,0	72	5	—	7	7	106	31	5
	k	1 684	3,8	460	2	—	36	29	898	148	30
woj. krakowskie	b	552	4,3	124	3	16	12	56	247	57	15
	k	2 308	4,5	795	8	16	24	114	856	346	106
woj. rzeszowskie	b	564	4,4	134	2	68	9	50	250	49	—
	k	1 803	4,1	623	3	75	76	115	707	196	—

¹ Budynki nowe i rozbudowane.

Źródło: Opracowano według Statystyki Polski GUS, z. 83, s. 63.

Mieszkania i izby mieszkalne oddane do użytku

Wyszczególnienie	1950 — — 1963	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Mieszkania ¹ w tysiącach															
Ogółem	1 448,6	59,5	58,5	54,5	69,0	71,0	89,0	90,8	122,4	129,0	137,6	142,1	144,2	138,7	142,3
wskaznik dynamiki (1950 = 100)	x	100,0	98,3	91,6	116,0	119,3	149,6	152,6	205,7	216,8	231,3	238,8	242,4	233,1	239,2
wskaznik tempa (rok poprzedni = 100)	x	x	98,3	93,2	126,6	102,9	125,3	102,0	134,8	105,4	107,7	103,3	101,5	96,2	102,6
Gospodarka uspołeczniona	921,8	35,7	40,7	38,6	50,0	52,0	63,4	56,0	75,1	72,0	76,1	83,0	89,5	93,4	96,3
Gospodarka nie uspołeczniona	526,8	23,8	17,8	15,9	19,0	19,0	25,6	34,8	47,3	57,0	61,5	59,1	54,7	45,3	46,0
Izby mieszkalne ² w tysiącach															
Ogółem	4 276,4	178,8	175,9	174,3	208,8	209,4	252,1	263,5	340,6	368,2	402,9	420,6	430,4	419,2	431,7
wskaznik dynamiki (1950 = 100)	x	100,0	98,4	97,4	116,8	117,1	141,0	147,4	190,5	205,9	225,3	235,2	240,7	234,5	241,4
wskaznik tempa (rok poprzedni = 100)	x	x	98,4	99,1	119,8	100,3	120,4	104,5	129,3	108,1	109,4	104,4	102,3	97,4	103,0
Miasta	2 804,7	123,2	112,6	129,9	144,9	141,2	153,2	153,3	191,1	206,0	244,6	277,8	300,3	306,2	320,4
Wieś	1 471,7	55,6	63,3	44,4	63,9	68,2	98,9	110,2	149,5	162,2	158,3	142,8	130,1	113,0	111,3
Gospodarka uspołeczniona	2 699,2	119,4	130,1	134,5	160,8	160,4	178,9	159,6	207,3	200,0	214,6	233,5	254,4	269,1	276,6
w tym izby (przeliczeniowe) zbiorowego zakwaterowania	172,7	22,1	19,7	24,1	19,7	17,0	103,8	9,7	9,4	4,9	5,0	5,8	5,0	8,1	8,2
w tym rady narodowe ³	1 358,1	81,5	73,2	86,5	105,1	96,9	13,8	89,8	106,8	85,6	88,6	90,9	104,4	117,5	127,5
Spółdzielcze budownictwo															
mieszkalniowe	273,1	—	—	—	0,4	2,0	2,9	3,3	5,5	7,4	27,7	41,4	53,7	61,8	66,9
miasta	2 307,7	112,0	105,4	123,8	138,3	135,7	138,0	128,2	165,9	163,7	189,6	215,2	236,7	251,9	263,3
wieś	331,5	7,4	24,7	10,7	22,5	24,7	40,9	31,4	41,4	36,3	25,0	18,3	17,7	17,2	13,3
Gospodarka nie uspołeczniona ⁴	1 577,2	59,4	45,8	39,8	48,0	49,0	73,2	103,9	133,3	168,2	187,1	176,0	176,0	150,1	155,1
miasta	437,0	11,2	7,2	6,1	6,6	5,5	15,2	25,1	25,2	42,3	55,0	62,6	63,6	54,3	57,1
wieś	1 140,2	48,2	38,6	33,7	41,4	43,5	58,0	78,8	108,1	125,9	133,3	124,5	112,4	95,8	98,0

¹ W budynkach mieszkalnych i niemieszkalnych. Łącznie z mieszkaniem użytkowymi z kapitałnych remontów; bez lokali zbiorowego zakwaterowania. Dane za lata 1950 — 1955 szacunkowe. ² W budynkach mieszkalnych i niemieszkalnych, łącznie z izbami (przeliczeniowymi) zbiorowego zakwaterowania oraz izbami użytkowymi z kapitałnych remontów. ³ W latach 1950 — 1957 łącznie z budownictwem powierniczym dla resortów i przedsiębiorstw państwowych, bez budownictwa dla spółdzielni budownictwa mieszkaniowego. ⁴ Dane za lata 1950 — 1954 — szacunkowe.

Źródło: Opracowano według Rocznika Statystycznego GUS, 1963 r. s. 189 oraz Małego Rocznika Statystycznego GUS, 1964 r. s. 95 i 90.

Ilość mieszkań i izb oddanych do użytku w latach 1950—1963 przedstawia tabela 7. Jeśli przyjąć za podstawę rok 1950, to w roku 1963 wskaźnik dynamiki oddanych do użytku mieszkań był mniej więcej taki sam, jak w roku 1960 i wynosi 239,2%. W ostatnich więc latach można zauważyć spadkową tendencję budownictwa mieszkaniowego (por. wskaźniki tempa). Przyczyną takiego stanu rzeczy jest zmniejszający się udział nakładów na budownictwo mieszkaniowe w ogólnych nakładach inwestycyjnych (1958 — 23,2%, 1959 — 21,2%, 1960 — 20,3%, 1961 — 19,6%)¹⁵. Biorąc pod uwagę wskaźnik dynamiki mieszkań i izb mieszkalnych, zauważyć możemy, że kształtują się one podobnie. Zaprzecza to w pewnym sensie utartemu pogładowi, że w stosunku do lat powojennych coraz częściej w budownictwie mieszkaniowym rezygnuje się z mieszkań wieloizbowych, zwiększając w ten sposób ilość wybudowanych mieszkań. Wydaje się, że proporcja mieszkań i izb oddawanych do użytku jest w dalszym ciągu zachowana.

W okresie od roku 1951 do 1954 poważnie został zahamowany rozwój budownictwa ze środków własnych ludności. Budownictwo spółdzielcze oddało w tym okresie do użytku zaledwie 325 izb¹⁶. Dopiero od 1955 r. datuje się stały i dość znaczny wzrost budownictwa mieszkaniowego ze środków własnych ludności. Jest on widoczny zarówno w budownictwie indywidualnym, jak i spółdzielczym. Wzrost budownictwa mieszkaniowego spółdzielczego wiąże się m. in. z tym, że w latach planu sześcioletniego główny nacisk położony był na budownictwo przemysłowe, prawie w całości finansowane ze źródeł państwowych. Nie mogło więc wystarczyć środków na równie forsowne tempo budownictwa mieszkaniowego. W następstwie zmian w polityce gospodarczej, jakie się dokonały w 1956 r., stworzone zostały dogodniejsze warunki do rozwoju budownictwa ze środków własnych ludności. Podjęta w 1958 r. przez Radę Ministrów uchwała w sprawie dodatkowej pomocy państwa dla spółdzielczego budownictwa mieszkaniowego miała istotny wpływ na jego aktywizację. Jeżeli w 1953 r. udział spółdzielczego budownictwa mieszkaniowego w całości budownictwa mieszkaniowego typu miejskiego wynosił 2,5%, to w roku 1959 już 9,5%, 1960 — 13,5%, 1961 — 16,8% i 1962 — 18,9%¹⁷. W porównaniu z rokiem 1958, w roku 1962 spółdzielcze budownictwo mieszkaniowe wzrosło ponad dziesięciokrotnie.

Rozwój budownictwa mieszkaniowego w poszczególnych województwach przedstawiają tabele 8 i 9. Pierwsza z nich zawiera dane o ogół-

¹⁵ W. Nieciuński, T. Żarski, *O aktualnych problemach budownictwa mieszkaniowego i polityki mieszkaniowej*, Miasto 1962, z. 8—9, s. 7.

¹⁶ J. Dangel, op. cit., s. 43.

¹⁷ H. Dąbkowski, *Spółdzielcze budownictwo mieszkaniowe w latach 1958—1962* Inwestycje i Budownictwo 1963, z. 4, s. 18.

nych rozmiarach budownictwa, druga zaś obrazuje ilość izb oddanych do użytku w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Biorąc pod uwagę ilość izb, w ogólnych rozmiarach budownictwa na czoło wysuwa się woj. katowickie. Po nim następuje m. st. Warszawa, woj. warszawskie, krakowskie, poznańskie i bydgoskie. Natomiast w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, prymat zachowują wszystkie miasta wydzielone, przedzie-

Tabela 8

Izby mieszkalne oddane do użytku na 1000 mieszkańców według województw

Województwa	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1956—1962
Polska	9,5	11,9	12,8	13,7	14,2	14,4	13,8	12,6
M. st. Warszawa	22,4	27,3	28,4	28,2	32,3	30,4	29,2	27,7
M. Kraków	18,8	17,2	13,1	19,4	17,6	24,2	23,5	18,3
M. Poznań	10,2	14,7	17,5	15,9	20,8	22,7	22,3	17,3
Katowickie	15,1	16,0	15,9	17,9	19,9	19,5	18,5	17,0
M. Łódź	6,8	12,1	11,0	14,2	17,5	20,6	24,2	15,0
M. Wrocław	7,5	11,2	12,2	17,2	15,6	19,2	16,5	14,0
Gdańskie	9,5	13,5	14,0	14,1	15,7	15,5	16,8	13,7
Bydgoskie	7,5	11,1	14,1	14,7	13,8	14,0	14,1	12,5
Łódzkie	7,7	11,4	12,4	13,1	15,0	13,9	14,0	12,4
Opolskie	9,7	11,8	13,1	14,4	14,1	13,1	12,1	12,3
Białostockie	10,1	11,4	15,0	13,7	11,6	12,7	13,3	12,3
Warszawskie	10,5	10,8	12,5	14,1	13,0	13,7	12,0	12,2
Rzeszowskie	8,9	9,7	10,9	12,1	13,2	13,2	12,6	11,3
Kieleckie	8,4	10,7	10,2	12,6	12,7	12,5	11,8	11,2
Szczecińskie	8,2	14,3	11,9	10,6	10,3	11,8	13,3	11,0
Krakowskie	8,5	9,8	10,8	13,2	12,2	12,2	11,8	11,0
Poznańskie	6,3	10,4	11,6	12,6	12,7	11,9	11,9	10,9
Lubelskie	7,6	9,9	10,9	11,6	11,5	12,0	9,4	10,2
Zielonogórskie	6,6	9,6	11,2	9,6	9,5	9,9	9,6	9,1
Koszalińskie	6,1	10,6	12,0	10,1	9,4	7,2	8,7	8,8
Olsztyńskie	6,9	11,9	10,7	8,9	9,0	9,9	6,7	8,8
Wrocławskie	4,1	7,0	6,8	6,9	7,1	7,5	6,9	6,3

Uwagi: Dane dotyczą izb w budynkach mieszkalnych i niemieskalnych; łącznie z izbami uzyskanymi z kapitalnych remontów. Łącznie z izbami (przeliczeniowymi) zbiorowego zakwaterowania.

Źródło: Opracowano według Rocznika Statystycznego GUS, 1963, s. 198.

lone jedynie woj. katowickim. Na końcu znajdują się województwa: zielonogórskie, koszalińskie, olsztyńskie oraz wrocławskie. W budownictwie spółdzielczym przodownictwo należy do m. st. Warszawy, woj. katowickiego i gdańskiego. Te trzy województwa skupiły u siebie około 40% ogółu mieszkań spółdzielczych oddanych do użytku w latach 1958—1962¹⁸. Udział województw zachodnich jest bardzo niewielki. Dość wspomnieć, że dla woj. koszalińskiego, wrocławskiego i zielonogórskiego wskaźnik ten wynosi jedynie 3%. Podobna jest zresztą sytuacja w woj. olsztyńskim.

¹⁸ Ibidem, s. 19.

Tabela 9

Mieszkania, izby mieszkalne i powierzchnia użytkowa mieszkań oddanych do użytku według województw

Wyszczególnienie (m — mieszkania ¹ , i — izby, p — powierzchnia użytk. w tys. m ²)	W liczbach bezwzględnych										Wskaźniki struktury			
	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1956 — 1962	1956 — 1960	1961	1962	1956 — 1962	1956 — 1962	
Polska	m 90 769 i 253 826	122 401 331 198	128 982 363 253	137 646 397 931	142 072 414 762	144 195 425 095	138 668 411 165	904 733 2 597 230	100,0 100,0	100,0 100,0	100,0 100,0	100,0 100,0	100,0 100,0	
Miasta	p 4 973 m 53 050	6 530 68 009	7 309 71 587	7 952 82 773	8 065 93 528	7 866 101 180	7 393 102 448	49 908 573 475	100,0 59,5	100,0 70,2	100,0 73,9	100,0 63,4	100,0 63,4	
Wieś	i 147 609 p 2 568	184 612 54 392	202 394 57 395	240 478 54 873	272 780 48 544	296 600 43 015	299 558 36 220	1 644 031 331 258	59,5 40,5	69,8 29,8	72,8 26,1	63,3 36,6	63,3 36,6	
M. st. Warszawa	m 106 217 i 2 225	146 586 3 199	160 859 3 593	157 453 3 502	141 982 3 158	128 495 2 632	111 607 2 312	953 199 20 621	40,5 45,2	30,2 33,5	27,2 31,3	36,7 41,3	36,7 41,3	
Warszawskie	m 8 276 i 23 837	9 108 24 129	10 148 28 393	11 503 32 877	10 479 30 562	12 729 35 195	13 230 33 690	82 278 216 248	9,0 8,4	8,8 8,3	9,5 8,2	9,1 8,3	9,1 8,3	
Bydgoskie	p 461 m 3 934	499 6 028	556 7 332	578 7 612	605 7 263	595 7 524	576 7 642	3 824 47 335	8,3 5,2	7,6 5,2	7,1 5,5	8,0 5,2	8,0 5,2	
M. Poznań	i 11 616 p 220	17 939 330	23 057 455	24 497 474	23 387 453	23 970 447	24 612 463	149 078 2 842	5,7 5,6	5,6 5,7	6,0 6,3	5,7 5,7	5,7 5,7	
Poznańskie	m 1 229 i 3 680	1 881 5 449	2 254 6 767	2 117 6 096	2 650 8 128	3 163 9 373	3 061 9 067	10 355 48 560	1,6 1,7	2,2 2,2	2,2 2,2	1,8 1,9	1,8 1,9	
	p 62	95	118	110	153	167	149	854	1,6	2,1	2,0	1,7	1,7	
	m 3 840 i 11 832	6 496 19 634	7 569 22 739	7 579 24 904	7 900 25 443	7 492 24 202	7 158 23 829	48 034 152 583	5,4 5,9	5,2 5,7	5,1 5,8	5,3 5,9	5,3 5,9	
M. Łódź	p 246 m 1 754	402 3 101	460 2 873	505 3 500	516 4 267	474 5 178	446 5 919	3 049 26 592	6,1 2,5	6,0 3,6	6,0 4,3	6,1 4,3	6,1 4,3	
	i 4 403	8 141	7 529	9 726	11 973	14 878	17 545	74 195	2,4	3,5	3,6	2,9	2,9	
Łódzkie	p 74 m 4 812	151 6 477	143 7 214	177 7 535	213 8 405	244 7 733	275 7 660	1 277 49 336	2,2	3,1	3,7	2,6	2,6	
	i 12 127	18 167	19 909	21 163	24 324	22 413	22 814	140 917	5,5	5,4	5,3	5,5	5,5	
Kieleckie	p 243 m 5 740	372 7 524	415 7 003	447 8 670	495 8 419	434 8 101	421 7 007	2 827 53 064	5,7	5,5	5,7	5,7	5,7	
	i 14 695	18 909	18 307	23 063	23 515	23 101	21 860	143 450	6,0	5,6	5,5	5,5	5,5	
	p 292	415	391	501	488	437	405	2 929	5,9	5,4	5,5	5,5	5,5	

	m	4 601	6 472	6 998	7 497	7 383	7 403	5 790	46 144	5,3	5,1	4,2	5,1
Lubelskie	m	12 717	16 989	19 268	20 805	20 479	21 643	17 063	128 759	5,1	5,1	4,2	5,1
	p	239	358	418	459	425	419	315	2 633	5,5	5,3	4,3	5,3
Białostockie	m	3 510	4 168	5 070	4 078	3 998	4 462	4 857	30 743	8,4	8,1	3,5	8,4
	i	10 216	12 106	16 045	14 797	12 833	13 807	14 806	94 610	3,7	3,2	3,6	3,6
	p	208	236	324	301	260	255	277	1 861	3,8	3,2	3,7	3,7
Olsztyńskie	m	1 923	3 499	2 919	2 485	2 596	2 802	1 878	18 102	2,2	1,9	1,4	2,0
	i	5 455	9 639	8 881	7 707	7 795	8 476	5 831	53 784	2,2	2,0	1,4	2,1
	p	116	194	182	143	143	155	108	1 041	2,2	2,0	1,5	2,1
Gdańskie	m	3 492	5 052	5 319	5 507	6 208	6 520	6 911	39 009	4,1	4,5	5,0	4,3
	i	10 157	14 444	16 011	16 843	18 819	19 132	20 810	116 216	4,3	4,5	5,1	4,5
	p	186	272	313	321	351	351	352	2 146	4,2	4,4	4,8	4,3
Koszalińskie	m	1 296	2 495	2 732	2 278	2 137	1 664	2 113	14 715	1,8	1,2	1,5	1,6
	i	3 605	6 653	7 878	6 704	6 012	5 028	6 116	41 906	1,8	1,2	1,5	1,6
	p	80	139	160	127	101	88	103	798	1,8	1,1	1,4	1,6
Szczecińskie	m	1 874	3 647	2 917	2 570	2 667	3 030	3 397	20 102	2,2	2,1	2,5	2,2
	i	5 167	9 477	8 347	7 489	7 631	8 891	10 179	57 181	2,2	2,1	2,5	2,2
	p	100	188	160	143	135	153	167	1 046	2,1	1,9	2,3	2,1
Zielonogórskie	m	1 444	2 432	2 907	2 405	2 630	2 630	2 623	17 071	1,9	1,8	1,9	1,9
	i	4 156	6 509	8 072	7 054	7 301	7 821	7 623	48 536	1,9	1,8	1,8	1,9
	p	84	130	159	132	125	135	129	894	1,8	1,7	1,7	1,8
M. Wrocław	m	1 162	1 646	1 740	2 506	2 395	2 961	2 611	15 021	1,5	2,1	1,9	1,7
	i	2 861	4 454	4 758	7 050	6 692	8 413	7 174	41 402	1,5	2,0	1,7	1,6
	p	48	74	84	137	117	151	119	730	1,3	2,4	1,6	1,5
Wrocławskie	m	2 083	4 211	3 919	4 114	4 574	4 585	4 100	27 584	3,0	3,2	3,0	3,1
	i	6 170	11 098	11 144	11 588	12 399	13 425	12 022	77 846	3,0	3,2	2,9	3,0
	p	119	216	226	223	210	235	206	1 435	2,9	3,0	2,8	2,9
Opolskie	m	2 736	3 502	3 911	4 101	4 264	3 980	3 646	26 120	3,0	2,7	2,6	2,9
	i	8 143	10 275	11 789	12 877	12 977	12 335	11 573	79 969	3,2	2,9	2,8	3,1
	p	155	199	238	259	256	229	215	1 551	3,2	2,9	2,9	3,1
Katowickie	m	15 139	17 784	17 646	19 526	21 517	21 349	20 443	133 407	14,7	14,8	14,7	14,7
	i	43 605	47 765	49 558	57 033	64 035	63 501	61 127	386 624	14,9	14,9	14,8	14,9
	p	759	881	957	1 116	1 234	1 176	1 102	7 225	14,3	14,9	14,9	14,5
M. Kraków	m	3 277	2 911	2 294	3 206	2 988	4 283	3 931	22 890	2,4	3,0	2,8	2,5
	i	8 336	7 534	6 129	8 713	8 342	11 753	11 381	62 188	2,2	2,8	2,7	2,4
	p	116	137	116	158	157	209	188	1 108	2,1	2,6	2,5	2,2
Krakowskie	m	5 823	7 005	8 136	9 792	8 996	8 593	7 934	56 279	6,4	6,0	5,7	6,2
	i	16 338	18 461	21 270	26 806	24 765	24 376	24 050	156 066	6,1	5,7	5,9	6,0
	p	308	381	467	557	551	485	450	3 199	6,4	6,2	6,1	6,4
Rzeszowskie	m	4 746	5 621	6 061	7 043	7 373	7 336	6 669	44 850	5,0	5,1	4,8	5,0
	i	13 013	14 948	17 042	19 587	21 279	21 282	19 820	126 971	4,9	5,0	4,8	4,8
	p	261	323	355	428	458	426	400	2 651	5,3	5,4	5,4	5,2

Uwagi: 1 w budynkach mieszkalnych i niemieszkalnych, łącznie z mieszkaniem i izbami użytkowymi z kapitalnych remontów. Bez lokali zbiorowego zakwaterowania.
 Źródło: opracowano według Statystyki Budownictwa Mieszkaniowego. Statystyka Polski, z. 90, a, 13 i Boczniaka Statystycznego GUS, 1963, s. 190 i 119.

Tabela 10

Mieszkania oddane do użytku w niektórych krajach na 1000 mieszkańców

Kraje	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1950-1961 średnia
ZSRR	.	8,5	9,1	6,6	7,0	7,7	8,2	10,8	13,0	14,5	13,6	12,4	10,4
NRF	7,6	.	.	10,5	11,1	10,7	11,2	10,5	9,5	10,7	10,4b	10,1b	10,0
Norwegia	6,9	6,3	9,8	10,4	10,4	9,4	7,9	7,5	7,5	7,5	7,4	7,9	8,2
Szwecja	6,4	5,8	6,4	7,3	8,2	7,9	7,9	8,8	8,4	9,3	9,1	9,8	7,9
Finlandia	6,5	7,0	7,7	7,1	7,7	7,8	7,1	7,5	6,9	6,8	7,1	8,4	7,8
Szwajcaria	5,3	6,3	5,7	6,0	7,3	7,9	7,8	7,6	5,0	6,8	9,4	10,2	7,1
Grecja	6,4	5,7	7,7	6,6	5,9	7,0	7,9	7,2	7,7	6,5	6,6	6,7a	6,8
Holandia	5,4	6,3	5,5	6,0	6,6	5,8	6,4	8,1	8,1	7,4	7,3	7,2	6,7
Wielka Brytania	4,3	4,2	5,0	6,5	7,0	6,4	6,1	6,0	5,4	5,5	5,9	5,9	5,7
Austria	6,7	1,9	8,2	5,5	5,8	6,0	6,0	4,9	5,2	5,0	5,5	5,5	5,5
Dania	4,8	5,0	4,4	4,9	5,3	5,4	4,4	5,8	4,6	5,8	6,1	6,9	5,3
Rumunia	.	3,0	2,7	2,7	3,2	3,2	4,4	6,3	8,3	7,0	7,3	7,8	5,1
Belgia	5,2	4,1	3,8	4,5	5,1	5,0	4,9	5,5	5,2	5,3	5,7	5,8	5,0
Francja	1,7	1,8	2,0	2,7	3,8	4,9	5,4	6,2	6,5	7,1	7,0	6,9	4,7
Węgry	2,6	2,4	3,0	2,6	4,0	4,4	4,9	5,6	5,7	6,6	5,8	6,8	4,5
Włochy	1,6	2,0	2,5	3,2	3,7	4,5	4,8	5,6	5,7	6,0	6,0	6,1	4,3
Czechosłowacja	3,1	2,5	3,1	3,0	2,9	3,9	4,8	4,8	4,0	5,0	5,6	6,3	4,1
Polska ^c	2,4	2,3	2,1	2,6	2,7	3,3	3,3	3,3	4,3	4,7	4,8	4,8	3,5
Irlandia	4,3	4,4	4,9	4,4	4,0	3,5	3,7	3,1	2,0	2,4	2,1	2,1	3,4
NRD	.	.	.	1,9	2,1	2,0	2,0	3,5	3,7	4,6	4,7	5,3	3,3
Hiszpania	1,9	2,0	2,2	2,4	3,0	3,9	4,2	3,3	3,4	3,8	4,3	4,4	3,2
Portugalia	2,1	2,1	2,2	2,5	2,5	2,8	3,2	3,4	3,8	3,7	3,7	3,1	2,9
Jugosławia	.	1,6	2,1	2,2	2,0	1,7	2,1	2,5	3,4	3,4	4,1	5,5	2,8

a Dane szacunkowe.

b Łącznie z Saara.

o Łącznie z mieszkaniem uzyskanymi z kapitałnych remontów. Bez lokali zbiorowego zakwaterowania.

Uwaga: Tablica zawiera materiał źródłowy niejednolity pod względem metodycznym w związku z czym dane nie mogą być traktowane jako całkowicie porównywalne.

Źródło: Opracowano według Statystyki Polski, zesz. 90, s. 69.

Spójrzmy obecnie, jakie jest miejsce budownictwa mieszkaniowego Polski wśród innych krajów europejskich. Ilość mieszkań oddanych do użytku w niektórych krajach przedstawia tabela 10. W ogólnych rozmiarach produkcji mieszkaniowej znajdujemy się na szóstym miejscu, po Związku Radzieckim, NRF, Wielkiej Brytanii, Włochach i Francji. Różnice są dość znaczne. Produkcja mieszkań w Polsce z lat 1950—1961 stanowi około 6% produkcji ZSRR, 20% produkcji NRF oraz 34% produkcji Wielkiej Brytanii z tego samego okresu¹⁹. Nadal niekorzystnie przedstawia się sytuacja pod względem ilości oddanych do użytku mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Zajmujemy tu jedną z końcowych pozycji. Wśród 23 rozpatrywanych państw w latach 1950—1961 Polska znajduje się na 18 miejscu (tabela 10). W samym tylko roku 1961, poza Czechosłowacją, Węgrami i NRD, daleko pozostajemy w tyle nie tylko za takimi państwami, jak ZSRR, Szwajcaria, NRF, Szwecja, Finlandia, Norwegia czy Holandia, ale także za Jugosławią oraz Rumunią, która dystansuje nas o około 60%.

Bezsprzecznie, w stosunku do okresu przedwojennego, a także w stosunku do ogromnych strat wojennych, bowiem tylko w miastach uległo zniszczeniu około 2,8—3 mln izb²⁰, wyniki budownictwa mieszkaniowego w Polsce są imponujące. Nie oznacza to jednak, że sytuacja pod tym względem jest najlepsza. Przytoczone porównania międzynarodowe, jak również potrzeby krajowe wskazują na konieczność dalszego, szybkiego rozwoju budownictwa mieszkaniowego. Jednym ze środków mogących przyspieszyć realizację tego celu powinno być w jeszcze większym stopniu niż dotychczas²¹ wprowadzanie do budownictwa przemysłowych metod produkcji. Pozwoli to nam osiągnąć coraz lepsze wyniki zarówno techniczne, jak i ekonomiczne.

¹⁹ Zob. Statystyka Polski, z. 90, s. 69.

²⁰ Zob. J. Dangel, op. cit., s. 16.

²¹ Udział izb mieszkalnych oddanych do użytku w budynkach wykonanych metodą uprzemysłowioną w ogólnej liczbie izb oddanych do użytku stale się zwiększa i wynosi: 1956 r. — 2,1%, 1957 r. — 3,5%, 1958 r. — 5,2%, 1959 r. — 12,1%, 1960 r. — 15,3%, 1961 r. — 21,5%, 1962 r. — 29,0% (Rocznik Statystyczny GUS, 1963, s. 200).